

## מצות מחית עמלק בימינו

האם יש מצוה בימינו להרוג פלוני שברור לנו שהוא מזרע עמלק ?

בעניין זה מצינו מחלוקות ראשונים ואחרונים, ואם נסכם את צדדי הספק נראה שחיוב המצוה בימינו תלוי במספר מחלוקות:

- א. מתי חיוב המצוה, האם תמיד (53) או רק לימות המשיח (54).
- ב. על מי חיוב המצוה - על המלך (55), על הציבור (56), או על כל יחיד ויחיד (57).
- ג. אפילו אם החיוב על כל יחיד ויחיד, האם זה תלוי במינוי מלך תחילה (58) או כיון שכבר מונה מלך אין הסדר מעכב (59).
- ד. אפילו אם הסדר כבר אינו מעכב האם יש צורך בנביא על אף שמלחמת עמלק היא מלחמת מצוה (60) או שאין צורך (61).
- ה. האם חיוב המצוה הוא רק כשאפשר להשמיד את כל עמלק, אבל אם ניתן להשמיד את חלקם אין חיוב (62) או שהחיוב הוא גם להשמיד חלקם (57).

---

(53) ספר החינוך מ"ע תר"ד, הרמב"ם בספר המצוות מ"ע קפ"ז, וכך משמע מהרמב"ם בתחילת הלכות מלכים וכך נראה מפרוש ר' אברהם בן הרמב"ם עה"ת סוף פרשת בשלח ומפרוש ר' יוסף בכור שור שם.

(54) סמ"ג ל"ת רכ"ו, וכך משמע מהרמב"ן עה"ת (שמות י"ח, ט'). שכתב "...והנה כל אשר עשו משה ויהושע עמהם בראשונה, יעשו אליהו ומשיח בן יוסף עם זרעם, לכן התאמץ משה בדבר.

(55) ספר "היראים" סימן תל"ה.

(56) הרמב"ם סוף מצוות עשה.

(57) ספר החינוך מ"ע תר"ד.

(58) כך נראה מפרוש רש"י בסנהדרין כ: על דברי הגמרא: "שלש מצות נצטור ישראל... שפירוש: "להכי נקט שלש הללו שהן תלויות זו בזו לעשותן כסדרן כמפרש לקמן: בתחילה מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה"- משמע שהסדר הוא קובע וכל זמן שלא העמידו מלך אין חיוב להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה, וכך משמע מהרמב"ם ה' מלכים פ"א ה"ב עיין שם.

(59) ועיין בתורת המלך שם שאומר שניתן לומר בדעת רש"י שהחיוב בסדר זה הוא רק כשנכנסו לארץ, אבל לאחר שנכנסו לארץ אין הסדר מעכב (והוא מוסיף שבדעת הרמב"ם בתחילת פי"א לא משמע כן). ועיין בתורת המלוכה של הרב גרשוני (שם) שרוצה לומר בדעת רש"י שדין הקדימה בסדר זה רק לכתחילה ולא לעיכוב.

(60) הגרי"ז על התורה (הפטרות זכור), ק"ח.

(61) הרב גרשוני התורה והמדינה קובץ ט-י עמודים ע"ו-פ"א.

(62) כר רוצה בעל ספר מוטדיח וזמוחח"ר חנוני הח"ר לאמר רדניית הרמב"ת י"ט

לפי זה יוצא שחיוב המצוה בימינו הוא רק אם נאמר שהמצוה היא בכל דור ודור, לאו דוקא על המלך, לא תלויה בקיום מלך, או בנביא, וקימת גם כשאין אפשרות להשמיד את כולם.

#### קיום המצוה מבחינה מעשית

מבחינה מציאותית, אין אפשרות לקיים את מצות מחית עמלק בימינו, כיון שאין אנו יודעים מי הם העמלקים, כיון שבא סנחריב ובלבל את האומות כמו שמצינו במסכת ברכות (63) ובמסכת ידים (64) "בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניהם בבית המדרש. אמר להם: מה אני לבא בקהל? אמר לו רבן גמליאל: אסור אתה. אמר לו ר' יהושע: מותה אתה. אמר לו ר"ג: והכתיב (65) 'לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי'...? אמר לו רבי יהושע: וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות, שנאמר (66) 'ואסיר גבולות עמים ועתודו שוסתי ואוריד כאביר יושבים'...". וכשמופיע הסיפור הזה בגמרא בברכות (63) ישנה תוספת בטענת ר' יהושע: "דכל דפריש מרובא פריש", ומספרת הגמ': "מיד התירוהו לבא בקהל".

#### מחית עמלק גם לא בזרע עמלק

הנצי"ב בפרושו על התורה (67) שואל על גוף המאמר: "כי מחה אמחה אח זכר עמלק" (49) "אם הכונה למלכות עמלק על מה קבעו חז"ל מצות זכירה זו לדורות אחרי שכבר נמחית מלכות רשעה זו מן העולם ואם אפילו יש איזה אנשים מזרע אומה זו בעולם מה העניין... אלא ע"כ הכונה תעודת עמלק בעולם" ("והיא שתהיה הליכות הטבע חפשי בלי השגחה לפי מעשים").

הרב סוליביצ'יק בספרו "קול דודי דופק" (68) כותב שגם בימינו יש דיין מלחמת עמלק ומוכיח דבריו מהרמב"ם (42) שאומר: "וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק...". ולא הזכיר את שלשת המילים וכבר אבד זכרם כפי שאמר לגבי 7 עממין ומדוע לא נשתמש בכלל של ר' יהושע שבא סנחריב ובלבל את כל האומות אלא ודאי משום שעמלק עדיין קיים בעולם.

---

(63) ברכות כח.

(64) פ"ו, מ"ד.

(65) דברים כג, ד'.

(66) ישעיהו י', י"ג.

(67) העמק דבר שמות יז' י"ד.

(68) איש האמונה עמוד 101-102 ועיינן בעיקר בהערה שבסוף העמוד.

ומביא בשם אביו (69) כי כל אומה המתנכלת לכלות את כנסת ישראל הופכת  
ע"פ ההלכה לעמלק.

ומוסיף שבנוגע לעמלק נצטוונו בשתי מצוות:

א. חובת מחית זרעו המוטלת על כל יחיד בנוגע לבן עמלק  
כמבואר בפרשת כי תצא: "תמחה את זכר עמלק" (40).

ב. בהתכוונות מלחמתית של הציבור נגד עמלק כעס כמבואר בפרשת  
בשלח: (70) מלחמה לה' בעמלק מדור דור".

ביחס לאומה אחרת העומדת עלינו לכלותינו, מצווים אנו להלחם בה  
בשעה שהיא מתכוונת נגדנו ומלחמתנו נגדה היא מלחמת מצוה ע"פ גזירת  
הכתוב: "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (70) אבל חיוב מחיית יחידים  
על פי פרשת כי תצא נאמר רק ביחס לגזע עמלק.

עוד מוסיף הרב סולביצ'יק שאולי מלחמת עזרת ישראל מיד צר נכללת  
במלחמת עמלק.

ביתר הרחבה מובאת דעה זו כ"כתר אפרים" (71) שרוצה להוכיח  
דבריו מהרמב"ם (2) שכשמדבר על דין השלמה עם האויב אומר "במה דברים  
אמורים במלחמת הרשות... אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחים  
מהם נשמה" והשמיט את הסוג השלישי של עזרת ישראל מיד צר, הנה אומר  
משום שמצוה זו דומה למלחמת עמלק ממש ואין צורך לכפול הדברים ולכן  
הבליע הרמב"ם דין זה לשני סוגי המלחמה שהם במהות אחת.

אולם אפשר לדחות שהרמב"ם לא הזכיר את עזרת ישראל מיד צר  
יחד עם שבעה עממין ועמלק כי הוא סובר שבמלחמת המצוה מסוג עזרת ישראל  
מיד צר אין חובה להשמידם ומותר להחיות מהם נשמה.

גם הרב גרשוני (37) סובר כך ומביא ראיה לשיטתו מהירושלמי (72)  
שם נאמר "כי המן בן המדתא וכי בן המדתא היה אלא צורר בן צורר אף  
הכא קוצץ בן קוצץ" - פרוש המן לא היה ממשפחת או מעם עמלק אלא נשא  
את שיטת עמלק. (72\*)

אולם אין ראיתו ראיה שהרי מסתבר שאין בכונת הירושלמי לאמר  
שאינו מזרעו של עמלק, שבזה יחלוק על הרבה מאוד מדרשי חז"ל שבהם  
מפורש שהוא מזרע עמלק. אלא לומר שהמדתא לא היה אביו של המן אלא  
מאבות אבותיו ונכתב בתור אביו כדי להראות שהמן הוא צורר בן צורר.  
וכך פירש הפני משה במקום שהמדתא הוא בנו של אגג עיין שם.

---

(69) ועיין בקובץ "תורה שבע"פ" כרך י"ג, ישנו מאמר של הרב גרשוני  
(עמוד קנ"א) בנושא "מלחמת הרשות ומלחמת המצוה" ושם הוא מביא  
שמעם אותו רעיון בשם ר' חיים מבריסק, אולם הרב סולביצ'יק  
מביא את הדברים בשם אביו (בנו של ר' חיים).

(70) שמות י"ז, ט"ז. (72\*) וזו גם שיטת הרב זלינגר ז"ל (כתבי  
(71) סימן א'.  
(72) יבמות פ"ב הל' ר'. הרב זלינגר מאמר "לא תשכח" עמוד רצ"ז).

במכתב בירור לרב גרשוני הוא כותב "בנוגע מה שאתה שואל אם יש מצוה להשמיד גם טפס ורכושם, בבחינת לא תחיה כל נשמה, ואם יש עלינו מצוה להכריז מלחמה עליהם כדי לקיים מצוות מחיית עמלק.

יש לחשוב מתי יש חיוב עלינו לצאת נגדם בפועל ולהשמידם, אם עושים פעולות נגדינו או שרק אם הם אויבינו ברעיון, בודאי על המחבליו שעושים פעולות נגדינו בפועל וגם על החלק שעוזר אותם אין ספק שהם בבחינת עמלק, ובנוגע לזרעם ורכושם, אי אפשר לקבוע זה באופן פשוט שדין עמלק חל רק על השיטה ולא על עצם הגזע וכל זמן שלא נתברר שגם זרעם באותה השיטה אין סברא שמצוות מחיית עמלק חל על זרעם גם כן. בכל זאת יש לעיין בזה הרבה..."

בכל מקרה יש לנו גם בימינו "מצוות עשה לזכור מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו שנאמר: 'זכור את אשר עשה לך עמלק' (73) מפי השמוע למדו, 'זכור' - בפה, 'לא תשכח' - בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו" (42) כדי "שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מהנפשות עם אורך הזמן" (52).

וראיתי בספר יד המלך (74) שכתב "ועינינו רואות בהשמדת זכר עמלק דמקרא מלא דבר הכתוב: (70) 'מלחמה לה' בעמלק מדור דור' ודרשינן במכילתא: (70) 'ר' אליעזר אומר זה דורו של משיח שהם שלושה דורות דכתיב: (75) 'ולפני ירח דור דורים' ואין יהיה מצוה זו נוהגת כלל בימי המשיח הלא גם עמלק כבר בלב סנחריב ואין נדע מי הוא מזרע עמלק, ואית לן למימר גם בזה דכל דפריש מרובא הוא? אלא ודאי דמשיח צדקינו יגלה לנו מי המה..." ולעתיד לבוא לא ינקה עמלק ויקבל עונשו המגיע לו ויכר שמו מן העולם הזה ומן העולם הבא (76) ואז נקיים את המצוה לאבד שמו וזכרם של עמלק מתחת השמים, ושמו של הקב"ה וכסאו יהיו שלמים (77) ונזכה כולנו לראות בבאת גואל משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

---

(73) דברים כ"ז, י"ז.

(74) על הרמב"ם ה' מלכים פרק י"ב, הלכה ב'.

(75) תהילים עה, ה'.

(76) תנחומא בשלח אות כ"ח "כי מחה אמחה" - מחה בעולם הזה, אמחה לעולם הבא."

(77) רש"י שמות יז, טז. "... שאין שמו של הקב"ה שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם"